

УДК 631.162:658.152

О. П. Павленко,

к. е. н., доцент кафедри фінансів та банківської справи,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університетORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6967-8424>

К. С. Безгінова,

здобувач групи МгФБСз-23, Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4626-8624>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.22.149

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

O. Pavlenko,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Banking,
Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

K. Bezginova,

Student, Dnipro State Agrarian and Economic University

IMPROVEMENT OF FINANCIAL REPRODUCTION OF FIXED ASSETS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY

Стаття присвячена детальному аналізу удосконалення фінансового відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств в умовах невизначеності, що є надзвичайно актуальним в контексті сучасних економічних і політичних викликів. Фінансове відтворення основних засобів визначається як складний і багатоступінний процес, що включає оновлення, модернізацію та підтримку технічного стану обладнання, що має ключове значення для довготривалого і сталого розвитку аграрного сектору. У дослідженні акцентується увага на аналізі впливу зовнішніх факторів, таких як економічна нестабільність, політична невизначеність і військові дії, які суттєво ускладнюють процеси фінансового відтворення та ставлять під загрозу ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств.

Також у статті здійснюється глибокий аналіз фінансових інструментів і механізмів, які використовуються для підтримки та удосконалення фінансового відтворення основних засобів в умовах нестабільності на прикладі дослідження недоліків фінансового відтворення земельних ділянок, багаторічних насаджень, тварин, машин та обладнання. Значну увагу приділено механізмам державної підтримки, таким як субсидії, пільгове кредитування, інвестиційні гранти, що мають важливе значення для забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств в умовах економічної та політичної нестабільності. Досліджується також роль міжнародних програм і інституційних інвесторів, які сприяють залученню додаткових фінансових ресурсів, необхідних для ефективного функціонування підприємств аграрного сектору.

На основі проведеного аналізу у статті розроблено рекомендації щодо покращення процесів відновлення та модернізації основних засобів, що є особливо актуальними в умовах постійних економічних і військових викликів. Пропонуються шляхи підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, оптимізації управлінських процесів, а також адаптації сільськогосподарських підприємств до нових умов господарювання, що диктуються зовнішніми і внутрішніми факторами. Особлива увага приділена ролі державної підтримки в контексті забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності підприємств аграрного сектору, що є критично важливим для їхнього подальшого розвитку та збереження на ринку.

Така комплексна оцінка стану та перспектив фінансового відтворення основних засобів в аграрному секторі дозволяє визначити ключові напрями для подальших наукових досліджень та практичних дій, що сприятимуть покращенню ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств України в умовах невизначеності.

The article is dedicated to a detailed analysis of improving the financial reproduction of fixed assets in agricultural enterprises under conditions of uncertainty, which is highly relevant in the context of modern economic and political challenges. Financial reproduction of fixed assets is defined as a complex and multi-stage process that includes updating, modernizing, and maintaining the technical condition of equipment, which is crucial for the long-term and sustainable development of the agricultural sector. The study focuses on analyzing the impact of external factors such as economic instability, political uncertainty, and military actions, which significantly complicate the processes of financial reproduction and threaten the effectiveness of agricultural enterprises.

The article also provides an in-depth analysis of financial tools and mechanisms used to support and enhance the financial reproduction of fixed assets under instability, exemplified by examining the shortcomings in the financial reproduction of land plots, perennial crops, livestock, machinery, and equipment. Significant attention is given to mechanisms of state support, such as subsidies, preferential loans, and investment grants, which are important for ensuring the financial stability of agricultural enterprises amid economic and political instability. The role of international programs and institutional investors, who contribute to attracting additional financial resources necessary for the effective operation of agricultural enterprises, is also explored.

Based on the conducted analysis, the article develops recommendations for improving the processes of restoration and modernization of fixed assets, which are particularly relevant in the face of constant economic and military challenges. It suggests ways to enhance the efficiency of financial resource utilization, optimize management processes, and adapt agricultural enterprises to new conditions of operation dictated by external and internal factors. Special attention is given to the role of state support in ensuring financial stability and competitiveness of agricultural enterprises, which is critical for their further development and market retention.

Such a comprehensive assessment of the state and prospects of financial reproduction of fixed assets in the agricultural sector allows for identifying key directions for further scientific research and practical actions to improve the efficiency of agricultural enterprises in Ukraine amid uncertainty.

Ключові слова: основні засоби, фінансове відтворення, сільськогосподарські підприємства, інвестиції, відновлення, державна підтримка.

Key words: fixed assets, financial reproduction, agricultural enterprises, investments, restoration, state support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах сучасного економічного стану сільськогосподарські підприємства стикаються з численними перешкодами, які ставлять під загрозу їх стабільне та ефективне існування. Однією із таких перешкод є проблема фінансового відтворення основних засобів, яке забезпечує безперервність виробничих процесів і підтримку конкурентоспроможності на ринку. Це питання охоплює оновлення, модернізацію та підтримку технічного стану обладнання для забезпечення оптимальної продуктивності та ефективності. Основні засоби, такі як обладнання, техніка та земельні ділянки, є критично важливими для функціонування аграрного сектора. Вони не лише визначають обсяги виробництва, але й впливають на якість продукції та витрати на виробництво. При фінансовому відтворенні основних засобів українські сільськогосподарські підприємства стикаються із проблемами нестабільності ринку, обмежених фінансових можливостей та нещасних випадків через війну.

Розвиток сучасної держави та побудова ефективної структури державного управління активно корелюється з функціями держави та засобами їх здійснення. [2] Сучасна держава повинна забезпечити стабільність ринку та належну підтримку сільськогосподарським підприємствам, що здійснюється через ефективні державні функції і механізми. Це включає реалізацію фінансових інструментів, програм підтримки та політик, які допомагають сільськогосподарським підприємствам подолати виклики і відновити фінансову стабільність.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми, амортизацію, стан та шляхи удосконалення виявлених у ході досліджень проблем стосовно основних засобів підприємств та організацій за останні три роки було розглянуто в наукових працях Новіченко Л. С., Ковтун О. В., Федоришина А. І., Гасаренко Н. Ю., Тютюнник С. В., Сібіковська А. О., Кірсанова В. В., Назаренко І. М., Гаценко Ю. С., Євдокименко Ю. М., Бержанір, І. А., Кірдан, О. П., Станіславчук, Н. О., Наумик А. С., Липовська Н. А., Нейтер Р., Зоря С., Муляр О., Кінчевська Г. С.,

Коваленко М.В., Поліщук М.М., Горячун О.В., Костирко А.Г., Гаврилюк Р.І. та інших [1—7].

Дослідження цих науковців охоплюють ключові аспекти обліку, управління та відтворення основних засобів у підприємствах, особливо в аграрному секторі. Проте приведені вище науковці, хоча й розглядали поточні проблеми основних засобів але не фокусувалися саме на проблемі їх відтворення у сільськогосподарських підприємствах.

Загалом автори наукових праць в більшості зосереджуються на організаційно-правових заходах обліку, контрольних процедурах і розкритті інформації про рух основних засобів, що підкреслює важливість цих аспектів у тематиці. Багато з науковців зазначили на негативний вплив дії воєнного стану у спроможність інвестування в основні засоби та погіршення амортизації, що підкреслює необхідність адаптації облікових практик до екстремальних умов, з якими стикаються сільськогосподарські підприємства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає в дослідженні та виявленні проблем існуючих моделей фінансового відтворення основних засобів у сільськогосподарських підприємств, які використовуються в Україні та знаходження оптимальних шляхів удосконалення цієї системи в умовах невизначеності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансове відтворення основних засобів — це процес оновлення, модернізації або заміни основних засобів підприємства з метою підтримання їх ефективності, продуктивності та конкурентоспроможності. Це може включати капітальні інвестиції в нові технології, ремонт і реконструкцію існуючих активів, а також придбання нових об'єктів.

Кожен вид основних засобів має свої особливості фінансового відтворення, тому важливо враховувати різні аспекти, що впливають на цей процес. На прикладі дослідження недоліків фінансового відтворення земельних ділянок, багаторічних насаджень, тварин, машин та обладнання буде розглянуті шляхи удосконалення цього процесу в період невизначеності у сільськогосподарських підприємствах.

Багаторічні насадження. Процес фінансового відтворення багаторічних насаджень — це систематичний підхід, який включає всі етапи,

необхідні для відновлення, модернізації та підтримки продуктивності багаторічних культур (наприклад, садів, виноградників, ягідників).

Центр досліджень продовольства та землекористування зазначає, що за їхніми оцінками станом на початок 2023 року війна призвела до втрати 16,3 тис. га багаторічних насаджень з орієнтовною вартістю відновлення 398 млн дол. [2]. Збитки зазначені у наслідок зниження виробництва багаторічних культур по країні зазначаються у розмірі 769 млн дол. [5, с. 154].

Закладення нових садів та виноградників потребує значних капіталовкладень, які окупуються через 3—5 років. Держава пропонує підтримку у вигляді часткового відшкодування витрат, пов'язаних зі створенням таких насаджень, проте ці заходи не завжди достатні для повного покриття витрат. Для того щоб покращити фінансове відтворення багаторічних насаджень, бажано впровадити пільгове кредитування з відстрочкою платежів до початку окупності проєкту, збільшити державне відшкодування витрат на закладення і відновлення насаджень, а також ввести податкові пільги для приватних інвесторів. Окрім того, слід оптимізувати агрономічні технології і використовувати високпродуктивні сорти для зменшення витрат. Також розвиток страхових механізмів дозволить покрити ризики від непередбачених обставин [7, с. 231].

Машини та обладнання. Фінансове відтворення машин та обладнання на сільськогосподарському підприємстві забезпечує оновлення технічного парку і підтримку ефективності виробництва. Ефективне оновлення технічного парку може суттєво підвищити продуктивність, знизити витрати і забезпечити конкурентоспроможність підприємства на ринку. Протягом двох років російської агресії проти України було зазнано багато збитків по сільськогосподарській техніці. Найбільші збитки зазнали такі регіони як Луганська, Херсонська та Запорізька області. Пошкоджена та знищена сільськогосподарська техніка становить найбільшу категорію збитків на загальну суму 5,8 мільярда доларів США. Ця цифра частково пояснюється значною кількістю активів у цій категорії, які були пошкоджені або знищені, в середньому 18,6% наявної техніки зазнали принаймні часткового пошкодження через агресію РФ, залежно від конкретного типу сільськогосподарської техніки та обладнання [4].

Рис. 1. Обсяги держпідтримки АПК, млрд грн

Джерело: [5].

Багато сільськогосподарських підприємств стикаються з браком ресурсів для заміни або ремонту обладнання, оскільки через військові дії підприємства мають більш обмежений доступ до кредитів і інвестицій. Фінансування модернізації та відновлення обладнання значною мірою залежить від державної підтримки та міжнародних програм. У 2024 році агросектору було надана підтримка від держави у вигляді компенсації за купівлю вітчизняної сільськогосподарської техніки, на що було виділено 1 млрд грн

В Україні також наявний значний обсяг старої сільськогосподарської техніки, яка була експлуатована протягом багатьох років. Стара техніка часто є більш доступною у фінансовому плані, що робить її привабливою для малих і середніх агропідприємств, які не можуть дозволити собі нові моделі.

Загалом унаслідок російської агресії проти України ринок сільськогосподарської техніки зменшився. Це пов'язано із тим, що частина виробників сільськогосподарської техніки залишилася на окупованій території, була зруйнована або знаходиться у прифронтовій зоні. Імпорт сільськогосподарської техніки також скоротився із-за окупації частини територій України, що зумовило скорочення попиту на цих територіях. Також існує тенденція збільшення імпорту вживаної техніки та техніки меншої якості. На тлі війни та проблем у сільському господарстві в 2024 році продовжиться зростання ринку вживаної техніки, причому не лише за рахунок її імпорту, а й через її обіг на внутрішньому ринку. Зростатиме попит на запасні частини та продовжуватиметься практика відновлення та реставрації наявної в гос-

подарствах техніки, вважають науковці Інституту аграрної економіки [1, с. 52].

Тож, для покращення фінансового відтворення сільськогосподарських машин та обладнання необхідно розширити державну підтримку. Слід забезпечити доступ до пільгових кредитів і інвестицій для підприємств, що постраждали від бойових дій, для ремонту і заміни обладнання. Для розвитку внутрішнього ринку вживаної техніки потрібно регулювати якість і забезпечити ефективність використання таких агрегатів. Необхідно впровадити стимули для імпортерів нових моделей техніки і зменшити залежність від вживаних і менш якісних варіантів. Моніторинг і оцінка стану технічного парку в агропідприємствах дозволять визначити пріоритетні потреби у фінансуванні [9, с. 66].

Для поліпшення ситуації держава також розробляє програми інвестиційних грантів. Найбільші внески залучаються у програму climate-start з метою розвитку технологій рослинництва і тваринництва, програму для інтегрованих харчово-енергетичних систем, програму на відновлення багаторічних культур, рибальства та аквакультури.

Загалом держбюджет у 2024 році виділив на потреби сільськогосподарських підприємств 4,2 млрд грн, що менше за показник 2022 та 2021 років. Найбільші витрати держава направила у розмінування сільськогосподарських земель (2 млрд грн) таким чином на інші основні потреби сільськогосподарських підприємств було виділено всього 2,2 млрд грн, що у два рази менше за довоєнний період. Розпочинаючи 2018 роком фінансова підтримка аграріїв від держави має тенденцію зменшення в натуральному виразі без урахування девальвації (Рис. 1).

Держава запровадила захід "Доступні кредити 5-7-9%", яким впродовж 2023 року скористувалися приблизно 12 тис сільськогосподарських підприємств.

Також українським сільськогосподарським підприємствам надається ряд гуманітарних програм у рамках міжнародної допомоги від USAID, ООН (ФАО), ЄС, Mercy Corps. Програми цих діячів забезпечують сільськогосподарські підприємства фінансовими інвестиціями, добривами та насінням особливу увагу приділяючи постраждалим від російської агресії територіям [10].

Вищенаведені гуманітарні програми надають аграрну допомогу на відновлення та розвиток аграрного сектору України досить значні суми. Таким чином USAID планує витратити у найближчі п'ять років понад 250 млн дол у розширення та відбудову аграрного сектору України, ООН (ФАО) спільно із фінансуванням ЄС виділила 1,73 млн дол у 2023 році на грантову підтримку українських виробників сільськогосподарської продукції і продовжує свою діяльність у поточному 2024 році, Mercy Corps надає гранти Україні сумою до 250 тис дол, а також іншу грошову допомогу на відновлення та розвиток аграрного сектору України [11].

ВИСНОВКИ

Агропромисловий сектор зазнав значних збитків через бойові дії, пошкодження техніки, зниження виробництва та продуктивності. Це потребує термінового відновлення та модернізації інфраструктури. Незважаючи на підтримку з боку держави та міжнародних організацій, обсяги фінансування для аграрного сектору зменшилися порівняно з довоєнними роками. Це обмежує можливості для ефективного відновлення та модернізації. Подальші дослідження повинні зосередитися на аналізі ефективності існуючих програм підтримки, впровадженні нових фінансових інструментів та стратегій для відновлення. Також важливо забезпечити адаптацію законодавства та фінансових механізмів відповідно до нових реалій аграрного сектору та міжнародних стандартів. Подальші дослідження мають включати оцінку нових технологій і практик, які можуть підвищити ефективність та стійкість аграрного виробництва в умовах воєнного часу і післявоєнного відновлення.

Література:

1. Бержанір, І. А., Кірдан, О. П., Станіславчук, Н. О. (2018). Фінансове забезпечення відтворення основних засобів підприємства.

Економічні горизонти. № 4 (7), С. 48—56. URL: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(7\).2018.-161721](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(7).2018.-161721) (дата звернення: 10.08.2024).

2. В 2024 продовжиться зростання ринку вживаної техніки в сільському господарстві України. Агро перспектива, 2024. URL: <https://mail.agroperspectiva.com/ru/news/cat/agrobiznes/191688> (дата звернення: 06.08.2024).

3. Наумик А. С., Липовська Н. А. Побудова ефективної структури державного управління. Розвиток суспільства та науки в умовах цифрової трансформації: матеріали III міжнародної студентської наукової конференції, м. Луцьк, 16 грудня 2022 р., Луцьк, 2022. С. 66—67.

4. Нейтер Р., Зоря С., Муляр О. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення: Центр дослідження продовольства та землекористування, 2024. 33 с.

5. Кінчевська Г.С. Глобальні принципи фінансового, облікового та аналітичного забезпечення аграрного сектора економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (8—9 листопада 2018 р.). 2018. Вип. 1. С. 153—155.

6. Коваленко М.В., Поліщук М.М., Горячун О.В. Сучасні джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-35> (дата звернення: 26.10.2024).

7. Костирко А.Г., Гаврилюк Р.І. Особливості формування і відтворення основних засобів аграрної галузі. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 230—232. URL: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/46.pdf> (дата звернення: 22.10.2024).

8. Павленко О.П., Лещенко О.Ю. Фінансове забезпечення в системі екологічного природного агровиробництва. Агросвіт. 2017. № 3. С. 17—24. URL: <http://www.agrosvit.info/?n=3&u=2017> (дата звернення: 19.09.2024).

9. Павленко О.П. Фінансові відносини концентрації основного капіталу у виробничому секторі економіки України в умовах глобалізації. Вісник Харківського національного аграрного університету ім.В.В.Докучаєва. 2013. № 5. С. 152—156.

10. Павленко О.П. Перспективи розвитку та фінансове забезпечення виробничого потенціалу в сільському господарстві України Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки/ Донецький державний університет управління МОН України; Інститут економіки промисловості НАН України. — Донецьк: Юго-Восток, 2013. № 1 (40). С. 151—153.

11. Смакота Я. Ринок землі в Україні: що потрібно знати в 2024 році. Agroapp. 2024. URL: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/runok-zemli-v-ukraini-shcho-potribno-znati-v-2024-roci/> (дата звернення: 07.08.2024).

References:

1. Berzhanir, I. A., Kirdan, O. P. and Stanislavchuk, N. O. (2018), "Financial support for the reproduction of the company's fixed assets", *Economic Horizons*, vol. 4 (7), pp. 48—56. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.4\(7\).2018.161721](https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(7).2018.161721) (Accessed 10 August 2024).

2. Ahro perspektyva (2024) "In 2024, the market for used agricultural machinery in Ukraine will continue to grow", available at: <https://mail.agroperspektiva.com/ru/news/cat/agrobiznes/191688> (Accessed 6 August 2024).

3. Naumyk, A. and Lypovs'ka, N. (2022), "Building an Effective Structure of Public Administration", *Rozvytok suspil'stva ta nauky v umovakh tsyvrovoi transformatsii: materialy III mizhnarodnoi students'koi naukovoï konferentsii [Development of society and science in conditions of digital transformation: Proceedings of the III International Student Scientific Conference]*, Youth Scientific League, Lutsk, Ukraine, 16 December 2022, pp. 66—67.

4. Nejter, R., Zoria, S. and Muliar, O. (2024), *Zbytky, vtraty ta potreby sil's'koho hospodarstva cherez povnomasshtabne vtorhnennia [Damage, losses, and needs of agriculture due to the full-scale invasion]*, Center for Food and Land Use Research, Kyiv, Ukraine.

5. Kinchevska, G.S. (2018), "Financial security of the reproduction of the private assets of agricultural enterprises", *Hlobalni pryntsyipy finansovoho, oblikovoho ta analitychnoho zabezpechennya ahrarynoho sektora ekonomiky. Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. [Global principles of financial, accounting and analytical support of the agrarian sector of the economy. Materials of the International science and practice conf.]*, Kharkivs'kyj natsional'nyj ahrarynyj universytet im. V.V. Dokuchaieva, Kharkiv, Ukraine, November 8—9, vol 1, pp. 153—155.

6. Kovalenko, M.V., Polishchuk, M.M. and Horyachun O.V. (2018), "Modern sources of financing of agricultural enterprises", *Economy and society*, Vol. 17. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-35> (Accessed 26 Oct 2024).

7. Kostyrko, A.G. and Gavrilyuk, R.I. (2017), "Peculiarities of the formation and reproduction of the main assets of the agrarian industry", *Global and national economic problems*, vol. 15, pp. 230—

232, available at: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/46.pdf> (Accessed 22 Oct 2024).

8. Pavlenko, O.P. and Leshchenko, O.Yu. (2017), "Financial support in the system of ecological natural agricultural production", *Agroworld*, vol. 3, pp. 17—24, available at: <http://www.agrosvit.info/?n=3&y=2017> (Accessed 19 Sept 2024).

9. Pavlenko, O.P. (2013), "Financial relations of the concentration of fixed capital in the production sector of the economy of Ukraine in the conditions of globalization", *Bulletin of the Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev*, vol. 5, pp. 152—156.

10. Pavlenko, O.P. (2013), "Prospects for development and financial support of production potential in the agriculture of Ukraine Prometheus: regional collection of scientific works on economics", *Donetsk State University of the Ministry of Education and Culture of Ukraine. Institute of Industrial Economics of the National Academy of Sciences of Ukraine*, vol. 1 (40), pp. 151—153.

11. Смакота, Я. (2024), "Land Market in Ukraine: What You Need to Know in 2024", *Agroapp*, [Online], available at: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/runok-zemli-v-ukraini-shcho-potribno-znati-v-2024-roci/> (Accessed 7 August 2024).

Стаття надійшла до редакції 04.11.2024 р.

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663